

ÀSÀ ÀTI ÈDÈ ÒGBÀ NÍNÚ ORIN WÀSÍÙ ÀLÀBÍ PÀSÚMÀ

Abídèmi O. BÒLÀRÌNWÁ (PhD)

Department of Linguistics and African Languages,

University of Ibadan, Ibadan

aobolarinwa@yahoo.com

DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.20773003>

Àṣamò

Àjogúnba ni orin jẹ gégé bí ọkan pàtàkì nínú ewì alohùn Yorùbá. Ọnà kan pàtàkì tí àwọn Yorùbá máa ń gbà láti fi èrò ọkàn wọn hàn yálá ni ìgbà ìbànújẹ tàbí ayọ ni orin sì tún jẹ pẹlú. Pàtàkì isẹ iwádìí yìí ní láti ṣe àgbéyẹwò àṣà àti èdè ọgbà nínú orin Wasiu Àlàbí Pàsúmà tí a mò sí fújì láti lè mọ àwọn ohun tí ó jẹ àfojúsùn rẹ gégé bí ònkọrin. Tíòrì sosiólọjì lítirésọ ní a gùnlé láti ṣe àdàkọ àti itúpàlẹ àwọn àwo orin Àlàbí Pàsúmà mewaá. Lẹyin èyí ni a ṣe ifòròwánilẹnuwò pẹlú ònkọrin náà, torí ẹnì mojú ògún ní pa obì nírè. Àbájáde iwádìí yìí fi hàn pé èdè ọgbà àti àṣà kún inú orin Pàsúmà fófó. Èyí rí bẹẹ nítorí pé àwọn ohun tí àwọn ọdọ ọde ọní ń fẹ ní ó ń dojú orin rẹ kọ. Bí ó ṣe ń fi orin rẹ daníláráyá bẹẹ náà ni ó ń fi dānilẹkọọ. Èyí ni orin rẹ sì fí ń ṣe itẹwógbà lāwùjọ.

1. Ifààrà

Orin kò ṣe é fowó rọ sẹyin rárá ní àwùjọ Yorùbá nítorí pé ó fẹrẹ má sí àsikò tàbí isẹlẹ kan tí wọn kò ní orin fún yálá ní ìgbà idùnnú tàbí ní ìgbà ìbànújẹ. Ara isẹṣe tàbí àṣà Yorùbá ni orin tí máa ń wáyé èyí sì máa ń ṣe àfihàn ìgbésí ayé wọn. Omọ inú músùkì Yorùbá ni orin jẹ, bẹẹ èrò Yorùbá nípa músùkì ni pé ó jẹ àpapọ ilù, orin àti ijó. Oríṣiríṣi ọnà ni orin máa ń gbà wáyé láàrín àwọn Yorùbá, ó lè jẹ mó ẹsìn tàbí kí ó jẹ mó ayeye, orin lè wáyé nípa isẹlẹ ohun tí ó fa sáábábi nńkan tàbí ipò tí èniyàn wà. Èyí nńkan kọ, orin lè jẹ jade láti inú eré idárayá, àlọ pípá, àjòdún ibílẹ, ọrọ ẹsìn àti onírúurú ayeye Yorùbá, bakan náà, àwọn Yorùbá tún ma ń lo orin láti fi ẹhónú tàbí ilòdisí àti idùnnú wọn hàn lóri ohun kan tí ó ń lọ lāwùjọ. Orin tún lè wà láti fi pilẹ ijà, èyí sì ni ó bí òwe Yorùbá kan tí ó sọ pé “orin níi bẹrẹ ọtẹ” àti pé “Ìjà ló dé lorín dowe”. Àwọn àlàyé òkè yìí fi hàn pé ipò pàtàkì àti ipa pàtàkì ni orin ń kó ní àwùjọ Yorùbá láti ìgbà iwásẹ wá títí di ọní olóni àti pé kò ṣe é fowó rọ sẹyin rárá.

1.1. Èrèdì Isẹ Iwádìí

Bàrákú ni orin jẹ nínú àṣà àti isẹ àwọn Yorùbá èyí ló sì jẹ kí ọpọ àwọn onímọ ti ṣe onírúurú isẹ nípa orin ní ilẹ Yorùbá. Ní ìgbà tí àwọn kan ṣisẹ lóri ohun tí orin jẹ, àwọn miiran wo àbùdá àti ipinsísọrí orin, tí àwọn miiran sì sọrọ lóri iwúlò orin. Pàtàkì isẹ iwádìí yìí ní láti ṣe àgbéyẹwò àṣà àti èdè ọgbà nínú orin Wasiu Àlàbí Pàsúmà tí a mò sí fújì láti lè mọ àwọn ohun tí ó jẹ àfojúsùn rẹ gégé bí ònkọrin tí ó gbajúgbajà ní ọde ọní.

1.2. Àgbéyẹwò Isẹ Iṣaájú

Ọgòòrò isẹ iwádìí ló ti wáyé lóri orin, ní ìgbà tí àwọn kan fún orin ni oríki àwọn miiran sàlàyé nípa orin gégé bí ojú tí wọn fí wò ó. Bakan náà ni àwọn miiran sọrọ nípa orin àti iwúlò rẹ lāwùjọ. Ohun tó kojú sí ẹnìkan èyin ló kọ sí èlómíràn bí ilù gáangan ni ọrọ orin jẹ. Ojú tí àwọn onímọ fí wo orin lágbaáyé ṣe ọtòtòtò. Ní ìgbà tí àwọn onímọ kan bí i Jourdin (1997) àti Jensen (2000) rí orin gégé bí Sáyẹnsi, Vaughn (2000) àti Fauvel (2006) ní tiwọn rí orin gégé bí isirò. Èdè àjẹjì ni Griffée (1988)

ati Gubina (2017) pe orin. Ojú itàn ni Ògúnpolú (1975), Olátúnbòsún (1979) àti Ilésanmí (1985) fi wo orin. Nígba tí Beir (1956) àti Vidal (2003) sọ pé èkọ ajẹmọ-eré idárayá àti isẹ ọ̀nà ni orin jẹ.

Àwọn tò jẹ akọsẹmọsẹ nípa orin tí wọn sì ní àtẹ orin àti àwọn àmì idámò fún igbésókè gbé sódò ohùn ló sọ pé orin jẹ imọ ijìnlẹ sáyẹ̀nsì, àwíjare àwọn tò rí orin gégé bí isirò ni pé orin ní àwọn igbésẹ̀ tò báramu tí a sì lè gbé e lẹ iwọn àsikò lórí iwé. Ní tí àwọn tò rí orin gégé bí èdè àjẹ̀jì, ohun tí wọn fẹ́ kí a mọ̀ ni pé gbogbo àwọn àmì tò níse pẹ̀lú orin lórí iwé jẹ́ ti èdè Faransé, Itàlì àti Jamaní, fún idí èyí ó jẹ́ èdè awo torí ó yàtò sí Gẹ̀ẹ̀sì, ohun tí ó mú àwọn ọ̀wọ̀ mǐràn pe orin ní itàn ní pé ó máa ń sọrọ̀ nípa àwùjọ èyí tí ó ń kọ́ ọ̀. Àrídímú àwọn tò pe orin ni èkọ ajẹmọ-eré idárayá ni pé gbogbo èyà ara pátápátá ni ònkorin máa ń sàmúlò láti gbé orin rẹ kalẹ̀ lónà tí yòò se dùn ún gbọ̀ létí. Àwọn tò sọ pé isẹ-ọ̀nà ni orin jẹ́ gbàgbọ̀ pe kí a to lè gbe orin kalẹ̀ tàbí kọ orin, a nílò àtúndá àti àtúnro. Láì se àníàní, àbùdá orin gbòòrò bèẹ̀ ni oríkì rẹ̀ pò jántirẹ̀rẹ̀. Gégé bí Beier (1956) se sọ, kò sí ayẹyẹ kan ní igbẹ̀ ayé àwọn Yorùbá tí kò ni orin tò bá á mu. Orin se pàtàkì ó sì jẹ́ kò sí lájọ, àjọ kò kún lówùjọ Yorùbá, èyí nikan kọ, máyámí ni ijó, ilù àti orin jẹ́, sùgbón lásikò tí ọ̀fọ̀ bá sẹ̀ tàbí tí ètùtù tí kò nílò kí á jó sí bá ń lọ lówọ̀, orin arò nikan ni o sàbà máa ń jẹyọ, èyí sì máa ń wáyé láì sí ilù. Olúkojú (1994) sọ pé orin wúlò púpọ̀ torí ó wà fún idánílárayá àti idánilékkọ̀, èyí nikan kọ orin máa ń fúnni ni iwúrí, kí jẹ́ kí ọkàn rẹ̀wẹ̀sì, ó tún máa ń pètù sí ọkàn eni tí ó bá wà nínú isòro kan tàbí òmíràn, lékè gbogbo rẹ̀ a máa ń lo orin láti se ipolongo àti igbéláruge àṣà àti isẹ̀ àwùjọ kan.

Òkanòjọkan isẹ̀ iwádìí ni àwọn onímọ̀ tí se lórí orin lówùjọ Yorùbá. Lára àwọn onímọ̀ yìí ni a ti rí Beier (1956), Dáramólá àti Jẹ́jẹ́ (1967), Akínjọgbìn (1969), Ògúnpolú (1975), Olúkojú (1978), Olátúnjì (1984) Ilésanmí (1985), Rájì (1987), Shébà (1988), Agbájé (1995), Ajíbóyè (2003), Ajíbádé (2005), Awólúsi (2012), Oláwálé (2013), Adébàjò (2016) àti Akínbòdé (2019). Àwọn oríṣíṣíṣì orin ibílẹ̀ Yorùbá ní Dáramólá àti Jẹ́jẹ́ (1967), Akínjọgbìn (1969), àti Olúkojú (1978) se àgbéyèwò wọn. Ní igbà tí Ògúnpolú (1975) walẹ̀jìn nípa àwọn orin ajòdún ibílẹ̀ Okòsì. Olátúnjì (1984) ní tirẹ̀ sisẹ̀ lórí àwọn àbùdá ewi alohùn Yorùbá, ilàna ibílẹ̀ Yorùbá ni Ilésanmí (1985) sàmúlò láti se àgbéyèwò orin ní ilẹ̀ Ìjẹ̀sà. Orin ọ̀tẹ̀, orin arẹmọ̀ àti orin ààlọ̀ ni Ilésanmí (1985), Rájì (1987) àti Shébà (1988) fúnka mó ní tiwọn.

Ewi alohùn Yorùbá ní Ilorin ní àfojúsùn Ajíbóyè (2003) ní igbà tí Ajíbádé (2005) sisẹ̀ lórí imáralé àti isẹ̀rẹ̀ nínú orin iyàwó ní ilẹ̀ Yorùbá. Kókó ọ̀rọ̀ àti isàmúlò èdè nínú orin ibílẹ̀ Èkiti àti Dadakúàdà ní ilù Ilorin ni Awólúsi (2012) àti Oláwálé (2013) gbé yèwò. Adébàjò (2016) se itupalẹ̀ àwọn orin fiimù saworoidẹ̀ àti agogo èèwọ̀ gégé bí àwòjìjì isẹ̀lẹ̀ ilẹ̀ wa, ní igbà tí Akínbòdé (2019) fi ojù ibàgbépọ̀ àwùjọ se itupalẹ̀ èkún iyàwó. Orin Èmí ti Adéyíńkà Aláseyọ́rì ni Adéníyì (2023) sọrọ̀ nípa rẹ̀. Olúkojú (1978: 90), Ilesanmi (1985:51) àti Agbaje (1995: 85) ti se ipinsísọ̀rì orin, sùgbón nínú isẹ̀ iwádìí yìí ipinsísọ̀rì Olúkojú (1978) ni a ó tẹ̀lẹ̀ tò pín orin sí ọ̀nà mẹ̀wáá ó pè wọn ní orin ajòdún ibílẹ̀, orin àlọ̀, orin ọ̀sẹ̀lú, orin ibejì, orin iremọ̀lẹ̀kún, orin eré idárayá, orin eré orí-itàgé, orin ọ̀wẹ̀ àti orin eré-ijó. Orin Fújì tí ó jẹ́ ọkàn pàtàkì nínú orin eré-ijó tí Olúkojú sọ̀ ni isẹ̀ iwádìí yìí dá lẹ̀. Ní báýìí, a ó máa se àgbéyèwò èdè ọ̀gbà àti àṣà nínú orin gbajúgbajà onifújì, Wàsiu Àlábí Pàsúmà.

2. Tíọ̀rì Àmúlò: Tíọ̀rì Soṣiọ̀lọ̀jì Lítirẹ̀ṣọ̀

Taine, onímọ̀ èrò ijìnlẹ̀ kan tí ó jẹ́ ọmọ̀ bíbí orílẹ̀ èdè Faransé ni (Laurenson and Swingewood, 1977) sọ pé ó rọ̀ ọ̀rọ̀ tí a ń pè ní Soṣiọ̀lọ̀jì Lítirẹ̀ṣọ̀. Taine yìí jẹ́ onísẹ̀ lámẹ̀yító láàrin ọ̀dún 1828-1893. Gégé bí Adéyemí (2019:29) se sọ, ètẹ̀ láti sọ àgbéyèwò isẹ̀ ọ̀nà dàbí ti imọ̀ sáyẹ̀nsì ló fa isẹ̀dà

Sosíólójì Lítírèsò. Sosíólójì a máa tṓpinpin íbásepò tí ó wà láàrin lítírèsò àti àwùjò ni. Gégé bí Bantocks (1975) ṣe fidí ẹ̀ múlẹ̀, ó ní gbogbo ìṣe ọ̀nà pátá èyí tí ó wù tí íbá à jẹ́ a máa ní ìṣelẹ̀ àwùjò gégé bí àfojúṣùn rẹ̀: èyí tùmò sí pé inú ìṣelẹ̀ tí ó ń ṣelẹ̀ láwùjò ni oníṣe ọ̀nà aláwòmò lítírèsò tí ń mú ohun èlò fún ìṣe rẹ̀.

A lẹ́ fí ojú tíòrì yíi wo àwọn orin pàsúmà nítòrí àwọn ìṣelẹ̀ kòòkan tí ó ń ṣelẹ̀ láwùjò ni à ń bá pàdé nínú orin rẹ̀ pàápàá jùlò àwọn èdè ọ̀gbà tí ó má ń sàmúlò nínú orin rẹ̀ ń ṣe àfihàn ọ̀nà íbára-ẹ̀ni-gbépò láwùjò tori èdè jẹ́ ọ̀nà tí à ń gbà bá ara wa sòrò tí àgbóyẹ̀ sì fí máa ń wà láàrin àwọn ènìyàn. Bákan náà ní àwọn ìṣelẹ̀ àwùjò tí a máa ń bá pàdé nínú orin rẹ̀ jẹ́ èyí tí ó ṣe àfihàn rẹ̀ gégé bí ẹ̀ni tí ó lo àwùjò gégé bí àgbékà fún ìṣe ọ̀nà rẹ̀ tí ó sì tún fí idí ọ̀rò yíi múlẹ̀ pé èso àwùjò ní lítírèsò jẹ́.

3. Àṣà àti Èdè Ọ̀gbà

Ní ìsòrí yíi, ohun tó jẹ́ wá lógún ní àgbéyèwò kókó méjì gbòògì tí ìṣe àpilẹ̀kọ̀ yíi dálẹ̀. Àwọn ní àṣà àti ọ̀gbà. Ẹ̀ jẹ́ kí a wò wọn ní síṣèntèlẹ̀.

3.1. Àṣà

Àṣà jẹ́ ọ̀nà ìgbé ayé àwọn ènìyàn àwùjò kan, ilú tàbí agbègbè kan, àṣà jẹ́ mò ìṣesí, ihùwàsí àti ọ̀nà íbágbépò àwọn ènìyàn. Gbogbo ohun tí ènìyàn bá ń ṣe ní ojoojúmọ̀ ní a lẹ́ sọ pé ó jẹ́ àṣà tàbí ọ̀nà ìgbéayé tirẹ̀. Fádípẹ̀ (1970) àti Adéoyè (1979) wòye pé àṣà ní ìgbé-ayé àwọn agbègbè kan tí wọn jọ ní ìṣe àti ihùwàsí tó pa wọn pọ̀. Bíobákú (2002) gbà pé àṣà ní ó máa ń jẹ́ kí àwọn èyà kan jẹ́ àkàndá, tí yóò sì jẹ́ kí a mò wọn yàtò sí èyà mìíràn. Oríṣííríṣíi àṣà ní ó wà ní ilẹ̀ Yorùbá; àṣà ikìni, àṣà ìgbeyàwó, àṣà ìṣomólórúkọ, àṣà iranra-ẹ̀ni-lówó, àṣà ìsínkú àti àwọn mìíràn. Lóde oní, oríṣííríṣíi àṣà ló ti gbòde kan pàápàá jùlò àwọn àṣà íbára-ẹ̀ni-sòrò àti íbára-ẹ̀ni-gbépò láwùjò nítòrí oríṣííríṣíi nnkan ló ti wonú àṣà Yorùbá, gégé bí a ti ṣe sọ sáájú pé ohun tí ènìyàn bá ń ṣe bí ìṣe tàbí ihùwàsí ní a mò sí àṣà tirẹ̀ pàápàá jùlò nínú ìṣe tí irú ẹ̀ni bèẹ̀ bá yàn láàyò ní báylí àṣà Yorùbá kíi ṣe adágún odò àyípadà tí ń bá àṣà Yorùbá tori ọ̀lájú àti àlupọ̀ àṣà.

3.2. Èdè Ọ̀gbà

Kí a tó lẹ́ fún èdè ọ̀gbà ní oríkì a gbòdò kókó mò ohun tí èdè jẹ́ kí a sì tún mò ohun tí à ń pè ní ọ̀gbà. Èdè jẹ́ irin ìṣe íbára-ẹ̀ni-sòrò nítòrí láìsí èdè, bí òkú ní ènìyàn ń rí; èdè dàbí okùn tí ó so ènìyàn àti ìgbéayé rẹ̀ pọ̀ mò àwùjò tí ó bá ti bá ara rẹ̀, èdè jẹ́ ohun kan tí ó lágbára púpọ̀ tí kò sì ṣe é fowó rọ̀ sẹ̀yìn rára nínú ìgbésí ayé ènìyàn nítòrí èdè tí ènìyàn bá ń sọ lẹ̀nu ní a fí máa ń mò irú èyà tí o ti wá tàbí orírun irú ènìyàn bèẹ̀. Ọ̀pọ̀ onímò ló ti fún èdè ní oríkì. Ní ti Adéjùmò (2017), èdè jẹ́ kòṣeémáníi fún iran ọ̀mọ ènìyàn nítòrí pé òhun ní ó ń fa àsoyè àti àgbóyẹ̀ láààrin àwa ènìyàn. Èrò Sapir (1921) ní pé èdè jẹ́ ohun iní ẹ̀dà tí ó ṣe kókó nípa síso èrò ọ̀kàn, ẹ̀dùn ọ̀kàn àti ohun tó wu ní nípa àgbéjádé àwọn iró èdè. Ilésanmí (2004) àti Shahada (2010) náà gbà pé èdè ní ọ̀kọ̀ tí ó ń wa àṣà gúnlẹ̀; èyí tùmò sí pé láìsí èdè, yóò nira fún àṣà láti fí idí múlẹ̀. Díẹ̀ lára ìṣe iwádíi tí ó ti wáyé lórí èdè ní: Greeberg (1971), Fáfunwá (1975), Awóníyí (1978), Èlúgbè (1984), Olúnládé (1997), Ìṣòlá (2009), Ọ̀gúndẹ̀jì (2009), Ọ̀lánrewájú (2010), Sitti (2012), Ọ̀lájuyìn (2013), Owólabí (2013), Alezandra et al (2015), Samarch et al (2017) àti Adéjùmò (2017).

Ọ̀gbà ní orúkọ mìíràn fún ẹ̀gbé tàbí irò, àwọn tí wọn bá jẹ́ ẹ̀gbé tí ojó orí wọn papọ̀ tàbí tí kò fí bèẹ̀ jìnnà síra wọn tí wọn jọ jẹ́ irò kan náà. Tí a bá wá ń sòrò nípa èdè ọ̀gbà, ó jẹ́ èdè ẹ̀gbé kan tàbí àkójopọ̀ àwọn ènìyàn kan tí àṣà, ìṣesí àti ihùwàsí wọn bára mu; èyí ní pé àwọn tí wọn jẹ́ iròsírò tí wọn jọ ń ṣe ohun kan tàbí òmíràn papọ̀ tí wọn sì jọ ń sọ èdè yíi tí ó sì yé wọn dáràdára.

Èdè ògbà jẹ èdè kan tí kò fàyè gba ẹni tí kii ẹ ara àwọn ẹni tí ó n sọ èdè náà lààárín wọn. Ó jẹ èdè tí ó fàyè gba ẹfẹ, àwàdà àti àwọn ọrọ àlùfànsá miiran. Èdè ògbà wúlò ní oríṣiṣiṣi ọnà. A máa n lò ó láti fi bu ọrọ kù àti láti fún ọrọ púpọ ní itumọ léréfèé. Ó máa n jẹ kí ifẹsẹmúlẹ tí ó lórin wà lààárín egbẹ kan tàbí òmiràn. Ó sì tún máa n jẹ kí wọn dá ara wọn mò pàápàá jùlọ níbi tí èrò bá pò sí. A máa n lò ó níbi isẹ, lààárín àwọn ọmọ isọta, pàápàá jùlọ nínú orin nítorí àwọn olórin máa n lò ó láti fi dá àṣà lóríṣiṣiṣi nínú orin wọn láti lè mú kí orin wọn dùn-ún gbọ létí, ẹ itẹwógbà, kí ó sì tún dá àwọn olùgbọ wọn laráyá.

4. Itàn Ìgbésí Ayé Àlḥájì Wàsù Àlàbí Pàsùmà

Ojọ ketàdínlògbòn, oṣù kòkànlá, oḍún 1967 ni a bí Wasiu Àlàbí Ajíbólá Oḍètólá tí gbogbo èniyàn mò sí Pàsùmà sí inú idilé Oḍètólá ní iú Èkó, sùgbòn ọmọ ipínlẹ Kwara níi ẹ; orúkọ bàbá rẹ ni Oḍètólá, ó jẹ aláḱowé tí ó sì n ẹsẹ ní ilẹ isẹ NCR tí ó wà ní Àpápá ní ilú Èkó, orúkọ iyá rẹ a máa jẹ Àdíjá Kúbúrà. Ó lọ sí ilẹ èkó aláḱòbèrẹ ti Muslim Mission Primary School, Mushin ní ilú Èkó lààárín oḍún 1973 sí oḍún 1979, ó tẹsìwájú lọ sí ilẹ èkó girama ti Nigerian Model High school, Idí-òro Muslim ní ilú Èkó, ó setán níbẹ ní oḍún 1984. Gbàrà tí ó ẹtán ní ilẹ èkó girama ni ó ti bèrẹ sí ni kọrin káàkiri, òun àti àwọn ọmọlẹyìn rẹ, wọn a sì máa ẹrẹ fún àwọn èniyàn sùgbòn tí àwọn ará àdúgbò yòò máa lé wọn pé kí wọn yé fi ariwo dí wọn lówó. Èyí ló sì fà á tí wọn fi n pè wọn ní ‘Bad street musician’ nígbà náà, báyii ni ó n ẹ káàkiri fún nnkan bíi oḍún méje gbáko kí Olórún tó gbé irànlówó dide fun láti ọdọ àwọn kan tí wọn n pè ni ‘Benson and Hedges Concert’ tí ó fún un ní ànfààni láti gbé àwo orin rẹ àkókó jáde tí ó pè ní ‘Recognition’ ní oḍún 1993. Lẹyin náà ni ó ẹ àwo orin kejì tí ó pè ní ‘Choices’ ní oḍún 1994, oḍún 1995 ní ó gba àmì ẹyẹ ti Fúji Musicians Association (FMA) gégé bí olórin fúji tó dára jùlọ ‘Best Fuji Artiste’ pèlú orin tí ó gbé jáde nígbà náà tí ó pe àkólẹ rẹ ní ‘Oròbòkibò’. Nínú ifòròwánilẹnuwò tí a se pèlú Pàsùmà ní ó ti sàlàyé pé láti kékeré bí ọmọ oḍún mèsàn-án ni òun ti ya ipátá. Èyí ló sì fà á tí bàbá rẹ fi lé òun àti iyá rẹ jáde kúrò nílẹ nítorí ó ní òun kò lè tò ọmọ ipátá tí ó n kọrin fúji káàkiri igboro ayé. Láti igbà náà sì ni iyá rẹ ti bèrẹ sí ní tòjú rẹ. Iyá rẹ ni ó rán an lọ sí ilẹ èkó tí ó sì tò ọ láti igbà èwe tó fi dàgbà. Lóòótó ni àwọn èniyàn máa n sọ pé kò ní bàbá sùgbòn òun fúnrarẹ sọ pé òun ní bàbá sùgbòn bàbá rẹ kó ló tò ọ dàgbà láti kékeré. Iyá rẹ ló dá ẹrù náà gbé.

Pàsùmà ti kọ orin lóríṣiṣiṣi bákan náà ni ó tún ti kópa nínú fiimù àgbéléwò bíi Alénibáre, G.S.M. Lomọ, àti àwọn miiran. Lára àwọn orin tí ó ti kọ ni a ti rí *Ògèdè ti pón, Man Pass man, Napoli Like Lagos, Torin Tilù Apá Kiini àti Apá Keji, Importer and Exporter, Joker, Maintain and sustain, Ahon Lègbòn Eyin, Gbemisókè, Our Lagos, Ifẹ, Ògá Nlá, Ability I, II, III, Bus Stop to Bus Stop, Happy Child, Thanksgiving, Sákàkà Night, Am on Fire, Dàmílórírú, àti Olórúkọ tó pọ*. Pasuma tún máa n kọrin ‘Hip-Hop’ lára àwọn orin tí ó ti kọ tí ó jẹ orin Tàkasúfèé ni *Quality, Abọ, Olórún ò jẹ àti Action*. Bákan náà ni ó ti kọrin pèlú àwọn ògbóntarigì olórin tàkasúfèé bíi Olámidé, Tiwa Savage, VJ Adams àti Q-Dot.

Tí a bá n sọrọ nípa olórin fúji tó dǎngǎjǎ ní orílẹ èdè Nàìjíríà lóde òní tí ó sì tún lókikí káàkiri àgbáyé Pàsùmà jẹ ọkan pàtàkì tí a kò lè fi ọwọ rọ sẹyin rárá, Ó ti fẹ iyàwó Olórún sì fi ọmọ kẹ ẹ.

5. Àwọn Àṣà àti Èdè Ọgbà tó jẹyọ Nínú Orin Wàsiù Àlàbí Pàsúmà

Àfojúsùn wa ní isòrí yìí ní ọ̀kanòjòkan àṣà àti èdè ọ̀gbà àti bí wọn ṣe jẹyọ nínú orin Pàsúmà.

5.1. Àmúlò Èdè Saje, Ìjáhùn àti Àjásà Èdè

Èdè saje jẹ èdè àlùfànsá tí ó sáà maa n wáyé láàrin àwọn ọmọ gànfe tàbí ọmọ isọta, èyí nìkan kó èdè saje maa n wayé pẹ̀lú láàrin àwọn ọmọ ọlókò àti àwọn onífújì. Tí a bá n sòrò nípa pé ká fí orin dá àṣà lóríṣíṣíì lónà tí yóò dùn-ún gbọ létí tí yóò sì jojú gidì pàápàá jùlọ tí ènìyàn yóò tún rí ẹ̀kọ kan tàbí òmíràn kó nínú rẹ, kò sí àní-àní pé Pàsúmà jẹ ẹni tí a lè topasẹ rẹ sí nítòrí pé àwọn àṣà tí ó maa n fí èdè dá nínú orin rẹ kojá àfẹnuso. Ó maa n ṣe èyí nípa ṣíṣe àmúlò àwọn èdè saje pẹ̀lú àwọn àkòtun àti àdìitù èdè ní èyí tó jẹ pé ẹni tí kò bá ni etí èdè tàbí jẹ ọgbà rẹ kò lè tètè ni ọye ohun tí ó n sọ.

Nínú orin kan tí ó kọ ní ojú agbo eré lára àwọn eré tí ó maa n lẹ ṣe lóde àríyá, ó ní:

Àimoye àṣà ta ti dá lètè yìí o
Mélòó la fẹ sọ mélòó la fẹ kà o
Sùgbón nísẹyìn agbo fàájì ló gbòde
Èdè àwọn jámó lámé nílúú London o
Gbogbo wọn sàà lẹ lása tán n dá o
Fẹni tó bá n show power tó n sàgídí...

Ohun tí ó n sọ níbi ni pé oríṣíṣíì àṣà ni òun ti fí orin dá débi pé orin òun ti kojá orin tí a n kọ ní agbègbè kankan sùgbón orin òun ti gbajúgbajà, ó ti dé Lónḡdònú, Amẹ́ríkà àti gbogbo agbáyé.

Ẹ jẹ kí á wo àpẹẹrẹ àwọn àṣà tí ó fí orin dá tí a ṣe àfàyo láti inú àwọn orin rẹ lóríṣíṣíì tí ó ti kọ; Nínú orin rẹ kan tí ó pe àkólé rẹ ni *Game Changer*, ó ní:

Mo jẹrìí ọmọ ti mo ni
Kò ni dé box eighteen yẹn
Kó wá sọ goal nù, ó sèèwò
Ki n gbe ni winning ọmọ maa jẹwó
Because o sure owó mi á tún pò sí
Ìyẹn lása táwọn tẹmì n dá o
Tón bá ti gbọ pé Pàsó n wọ studio lẹ kọrin...

Box eighteen tùmọ sí apá ibi kan lórí pápá iseré ti bóólù aláfèsègbá. *Goal* ni wọn maa n sọ nígbà tí ènìyàn bá gbá bóólù sínú àwọn. *Winning* tùmọ sí pé kí ènìyàn jáwé olúborí, nígbà tí *Studio* jẹ ilé tí wọn ti n ṣe àwo orin jáde. Ohun tí Pàsúmà n sọ níbi ni pé àwọn tí wọn jẹ olólùfẹ rẹ tí wọn sì maa n gbọ orin rẹ lóòrèkóòrè maa n fowó rẹ sọyà nígbà gbogbo ni àti pé wọn ní igbàgbọ gidì nínú rẹ pé kò ní jáwọn kulẹ láéláé tó bá jẹ ti ọ̀rọ orin pàápàá jùlọ tí wọn bá gbọ pé ó ti fẹ ṣe àwo rẹkọ̀dù m̀íràn jáde ọkan wọn maa n balẹ pé yóò tún fakọ yọ ni. Nínú orin rẹ m̀íràn tó pè ní *Man Pass Man*, ó ní:

Gbọ ná àbí ẹ ò rí pastor tó bá maa ṣe prayer
Èyí ta ṣe prayer fún wèrè ò ní dijú
Torí tó bá dijú ọ̀rọ tún lè bẹyìn yọ
Ó ní láti maa rántí pé ifura lòògùn àgbà o
Ó ní láti ni lẹkàn pé wèrè lè gé oun jẹ’.

Prayer tùmò sí iwúre, *Pastor* tùmò sí wòlì tàbí òjìṣẹ̀ Ọlórún, kókó ohun tí ó n sọ fàráyẹ níbí ni pé ká máa fura nítorí pé ifura lòògùn àgbà, nínú ohun gbogbo tí èniyàn bá n ẹ̀ kó má ẹ̀ jáfara torí ijáfara léwu gidigidi.

Nínú *Importer and Exporter*, ó ní:

Na bintín o na táséré
Na táséré na binntín o
Nnkan tó easy púpọ̀ gan
Sóun ná n pè ní na binntín
Omọ for example o ká sọ kànga di ọ́láláńgá
Nnkan tó easy púpọ̀ gan ni
Àmọ̀ impossibility ni pé
Ká sọ ọ́láláńgá di kànga
È máṣe dánrú è láṣà láéláé’...

Kànga jẹ̀ kòtò tí a máa n gbẹ̀ jìn tí ó sì máa n sun omi jáde, nígbà tí ọ́láláńgá tùmò sí kòtò tí a máa n gbẹ̀ láti máa yà tàbí da ìgbẹ̀ sí; nítorí náà ó rọ̀rùn láti sọ kànga di ọ́láláńgá sùgbọ̀n kò ẹ̀eṣe láti sọ ọ́láláńgá di kànga. Ohun tí ipèdè yìi tùmò sí ni pé ohun tí èniyàn bá rí pé ó rọ̀rùn fún ọ̀n láti ẹ̀ ni kí ó ẹ̀, ohun tí ó bá le tí kò rọ̀rùn láti ẹ̀ ká yé fagídí ẹ̀ irú nnkan bèè torí ibi tí ó máa n yorí sí kii dára.

Nínú orin rẹ̀ m̀ìrán *Torin Tilù II*, ó ní

È jẹ́ ká jọ gbẹ̀ ìṣirò le pàsó
È jẹ́ ká jọ gbẹ̀ calculation le Àlábí
Ten times ten o divided by ten o minus ten o
Àlábí wésẹ̀ kí ló jẹ́ o
Its equal to zero ni Àlábí
Ìyẹn leré táwọ̀n ọ́tá n sá o
Ba wásí lórí mi o
È sọ fún wọ̀n wésẹ̀ boy o pé pàbó ló já sí’...

Mẹwàá lònà m̀ewàá ká fí m̀ewàá pin ká tún wá yọ m̀ewàá kúrò níbẹ̀ ọ̀do náà ni yòò padà jẹ́. Ohun tí ó n sọ níbí yìi ni pé gbogbo àwọ̀n tí wọ̀n n lépa ọ̀n ní búburú ni wọ̀n máa padà mú ọ̀fo nígbèyìn tàbí ẹ̀ ẹ̀ṣẹ̀dànú.

Nínú *Torin Tilù* yìi kan náà, ó ní;

Èyàn ọ̀ báa kásẹ̀ sóke
Kó tún máa forí rìn...àrà ni
O lè yọ bàtà lésẹ̀ ko kọ̀wọ̀ bọ shoe...àrà ni
Sùgbọ̀n ohun tí èmí mò tó dá mi lójú
È ọ̀ lè mú hennessy kẹ̀ lẹ̀ fẹ́ fí dín dódò o
È o le mú desktop kẹ̀ lẹ̀ fẹ́ fí méku’...

Hennessy nínú orin yìi jẹ́ oríṣii ọ́tí líle kan tí a máa n mu tó jẹ́ pé kò ẹ̀ é fí dín dódò torí kii ẹ̀ ọ̀róró; bèè náà ni *desktop* tí ó jẹ́ irinṣẹ̀ kékeré kan tí a fí máa n fa iná sí ara bátirí ẹ̀rọ̀ ibánisọ̀rọ̀ tí ó fara jọ pánpẹ̀ sùgbọ̀n kò ẹ̀ é dẹ̀ sílẹ̀ láti fí mú eku. Pàsúmà n jẹ́ kó yé wa níbí pé ohun tí ó bá wu èniyàn láti ẹ̀ ni ó lè fí ara rẹ̀ dá lára, sùgbọ̀n àwọ̀n ohun kan wà tó jẹ́ pé ko sí bí a ó ẹ̀ gbiyànjú tó láti ẹ̀ é, wọ̀n kii ẹ̀ é ẹ̀ rára. Ó tẹ̀síwájú pé;

Ojú méjì ò ẹ̀ ẹ̀ wonú ìgò o
 Ìba Baraka o
 Ìgò méjì ojú kan ìgò kan ni o
 Lọ̀rọ̀ àwọn onílù pẹ̀lú àwọn olórin o
 Ajá kan ò ní gbójú kó sọjúlé méjì pọ̀ o
 Gbogbo wa jọ ń ẹ̀ fúnra wa ni'...

Eèyí ni pé iṣẹ́ tí ó bá jẹ́ tí èniyàn méjì ẹnìkan soṣo kò lè dá a ẹ̀ torí èyàn kan kò lè wà níbí kó tún wà lẹ̀hùn-ún, oníkálukù ló ní iṣẹ́ tirẹ́ tí ó ń ẹ̀, bẹ̀ẹ̀ ni iṣẹ́ tí ẹnìkòòkan ń ẹ̀ ló ní iwúlò tirẹ́. Ó tẹ̀síwájú nínú *Torin Tìlù* pé:

Pé ká wá dójú eré ká wá máa panic
 Ìyẹn tí kúrò lórọ̀ pàsó tipẹ̀
 Àbí ka lùlù sílẹ̀ ká máa kọ̀rin sẹ̀yìn ilù o
 Àisàn burúkú tí kò gbóógùn ni o
 Mo tí kúrò nírú ẹ̀ gbogbo èyàn ló mò sí'...

Pàsúmà ń jẹ́ kó yé wa níbí pé tá a bá ń sọ̀rọ̀ nípa ilù àti orin kí ẹ̀ àjẹ̀jẹ̀ òun rára, òdú ni óun jẹ́ àti pé òun kí ẹ̀ àimọ̀ olóko tí a bá ń sọ̀rọ̀ nípa olórin tó dǎngájíá.

Nínú orin *Game Changer II*, ó ní:

Ká tan candle igba lára candle kan
 Kò ní kí candle yẹn tán tanná lára ẹ̀ sáré jó o
 Béérà repẹ̀tẹ̀ bá bo sùgà mọ̀lẹ̀
 Kò ní kí sùgà má ẹ̀ dùn mọ̀
 Bí wọn sun bọ̀lọ̀lọ̀ wọn kàn n jòórùn ni o
 Wọn ò lè gbé bọ̀lọ̀lọ̀ kúrò láàyè rẹ̀ láílái'...

Ìtúmọ̀ ipèdè yìí ni pé tí wọn bá ń rí jẹ́ lára èyàn tàbí tí Olórun bá ẹ̀ ẹnìyàn ní irànlọ̀wọ̀ fún àwọn miiran tí ẹnìkan tàbí àwọn kan wá dúró lórí pé wọn fẹ́ já onítọ̀hún wálẹ̀ kò ní ẹ̀ẹ́sẹ̀ fún wọn. Wọn kàn ń pèrẹ̀ rẹ̀ lásán ni.

Nínú *Despirado II*, ó ní:

A ò ní dẹ̀gèrẹ̀ ká lá a fẹ́ fí máṣàá
 Baba nlá irọ̀ mà ni
 Ta ló lóun fẹ́ fídà pàgbín o
 Baba ta ló n fí kón dó palábahun
 Ìran olóngbò tó lóun máa mǎkèrẹ̀
 Tojú timú ẹ̀ á jẹ̀rà sódò ni'....

Atótónu Pàsúmà níbí ni pé gbogbo imọ̀ àwọn ọ̀tá lórí rẹ̀ kó máṣe wá sí imúṣe, kí gbogbo igbìyànjú àwọn ẹ̀ni ibi lórí rẹ̀ kó máa já sí asán torí gbogbo nńkan tó kà sílẹ̀ yìí ni kò lè ẹ̀lẹ̀.

Bákan náà, ó tẹ̀síwájú nínú *Despirado II* pé:

Mọtò oníná ojú kan ló máa n fa problem
 From experience lálẹ̀ ojọ kan mo fí n sọ̀rọ̀ o
 Èyàn kan ló fẹ́ fòná tó rò pọ̀kadà ló n bọ̀ o
 Bó ẹ̀ fẹ́ sọ́dà ó kó sẹ̀nu mọtò ni

Problem níbí yíi túmò sí ìṣòro tàbí wàhálà, *experience* túmò sí ìrírí tí ènìyàn tí ní nípa ohun kan. Kókó ohun tí Pàsúmà fẹ̀ fàyo nínú orin yíi ní pé ká máa sọra nínú ohun gbogbo tí a bá ń ẹ́ kí a sì máa farabalẹ̀, torí bí ènìyàn kò bá farabalẹ̀, ó lè kó sínú wàhálà tàbí ìṣòro.

Nínú àpẹẹrẹ̀ mìíràn nínú orin *Despirado II* yíi, ó ní:

Èmí yín ò gbe
 Èmí yín ò gbe o
 Engine aeroplane yẹn
 Engine móluẹ̀ yẹn sẹ̀
 Tẹ̀ fẹ̀ lọ gbé sínú beetles yẹn
 Èmí yín ò gbe o
 Capacity yín ò gbe
 Charisma yín ò gbe rárá o
 Kòda kòda lá máa jẹ̀ nídàkejì o
 Ohun tó bá ni kòda ọmọ kòda nìyẹn o
 Tò bá ni kò gbe èmí rẹ̀ ò gbe nìyẹn o
 Tò bá n sàgídí ko lọ tò sẹ̀yìn ni
 Àwọn kan ló bá níwájú
 Ó wá n bẹ̀bẹ̀ níwájú
 O wá n bẹ̀bẹ̀ scout
 Ó ń ẹ̀lẹ̀ nílẹ̀ epo
 Nibi táwọn kan ti tò tipẹ̀ o
 Tẹ̀nikan wá dé tó fẹ̀ máa lo power o
 Wọn á jẹ̀ kó máa ye pé kó lọ tò sẹ̀yìn o
 A ti dé tipẹ̀'...

Ohun tí ó dájú sáká ni pé kò ẹ́ ẹ́ kí a gbé ẹ̀rọ tí ó ń sọ́sọ́ nínú ọ̀kọ̀ ojú ọ̀furufú sínú ọ̀kọ̀ tí ó ń rìn nílẹ̀, torí agbára wọn kò rí bakan náà. Èrò Pàsúmà ni pé èyàn tí kò tó nnkan tó wá dé ibikan tó ń halẹ̀ tàbí tó ń ẹ́ gíràgírà wọn á jẹ̀ kó yé irúfẹ̀ ẹ̀ni bẹ̀ẹ̀ pé ihàlẹ̀ rẹ̀ kò lè da nnkan kan kó lọ sagbẹ́jẹ̀ mọ̀wọ̀, èyí ni ó fí sàpẹ̀júwe ibi tí irú èyí tí máa ń wáyé bí i ilẹ̀ epo níbi tí àwọn èyàn tò sí látí ra epo tí ẹ̀nikan wá dé tó fẹ̀ gbà iwájú àwọn tí ó bá nìbẹ̀, èyí kò lè ẹ́ ẹ́ ẹ́. Ní kúkúru ohun kan tí kò ẹ́ ẹ́ ẹ́ tí èyàn wá fẹ̀ fí ipá ẹ́ irú nnkan bẹ̀ẹ̀, ibi tí ó máa ń yọ́rí sí kíi dára.

Nínú *Despirado II* yíi kan náà, ó ní:

Mo ti wá bá microphone mulẹ̀ o
 Gégẹ̀ bíi ẹ̀bẹ̀ ọ̀ṣu
 Torí tébi bá ń pa mi
 Tí n bá rí máíkì o
 Kíá mọ́sá inú mi á dẹ̀ belle full
 Àlàbí Pasuma orin yó mi ju ọ̀únjẹ̀ lọ'...

Pàsúmà ń jẹ̀ kó yé wa níbí pé ọ̀n àtí orin tí di ọ̀rẹ̀ ìmùlẹ̀ tó jẹ̀ pé wọn ó lè yára wọn láíláí, ó fí ẹ̀rọ gbòhùngbohùn wé ọ̀ṣu tí a máa ń jẹ̀ tí ó sì ń sọ pé tí ọ̀n bá tí dé ojú agbo eré ẹ́ ni ara rẹ̀ máa ń yá gágá tí inú rẹ̀ á sì yó bí ẹ̀ni tó ẹ́sẹ̀ ẹ́ jeun tán, èyí ni pé orin dàbí ọ̀únjẹ̀ ló fí sọ pé orin yó ọ̀n ju ọ̀únjẹ̀ lọ. Àwọn Yorùbá kó fara mọ̀ ìmẹ̀lẹ̀ sí ẹ́ wọn tilẹ̀ gbàgbọ̀ pé a débi ọ̀ṣẹ̀ má ẹ́ àgbà ọ̀lẹ̀ ni, torí ọ̀ṣẹ̀ láá ẹ́ kí á tó jàrẹ̀ ọ̀sì, Pàsúmà pàápàá nínú orin rẹ̀ yíi mú ọ̀ṣẹ̀ rẹ̀ ní ọ̀kúnkúndùn.

Nínú *Importer and Exporter*, ó ní:

Ilé olókè mērin
Kò ẹ́ ẹ́ fí bọ̀mọ̀dé ẹ́rẹ́
Àgàgà ọ̀mọ̀ ikókó
Torí tò bá já ẹ̀bú á páyín
Ọ̀mọ̀ iyàwó Ànọ̀bì Àlàbí o wésẹ́ ló wí yẹn o'...

Ilé olókè mērin jẹ́ ilé gígá, èyí tí kò ẹ́ e ẹ́rẹ́ fún àwọn ọ̀mọ̀dé torí bí wọn bá jábọ̀, ikú nì yóò já sí, fún idí èyí àwọn iyálọ̀mọ̀ kii jẹ́ kí àwọn ọ̀mọ̀ wọn ẹ́rẹ́ lọ sí ibẹ̀. Ohun tí onífújì yí fẹ́ kí a mọ̀ nínú orin òkè yí nì pé ìjáfara léwu, fún idí èyí ojú nì alákan gbọ̀dọ̀ máa fí sọrí láti dèná idágiri àti isòfò ẹ̀mí.

Nínú *Man Pass Man*, ó ní:

Ajíbọ́lá lelé yí
Àlàbí lelé yí
Àùntí mi Bọ̀sẹ́
Kí ló tí jẹ́ o
Sé tipátipá nì
Wọn sọ páwọn máa fẹ́ mi
Ní tipátipá o
Sé wọn bí sọrin méja nì
Ó tí wá jẹ́ o
Àní ẹ́ tipátipá nì
Ó ẹ́ wá le tò yẹn
Sé wọn rán ẹ́ wá nì
Wọn ní tò bá rẹ́ ẹ́ o
Àní tò bá rẹ́ ẹ́ jù
Ko mu maltina méjì
Pẹ̀lú mílìkì kan o
Ìyẹn tò bá fẹ́ rẹ́ ẹ́ jù'...

Ìgbàgbọ̀ àwọn ènìyàn kan ní pé onísíná nì ọ̀pọ̀ àwọn olórin, torí ọ̀pọ̀ ìgbà nì ó jẹ́ pé àwọn obìnrin máa n rọ̀gbà yí wọn ká tí wọn sì máa n fẹ́ kí wọn jẹ́ ọ̀rẹ́ wọn bóya wọn fẹ́ tàbí wọn kò fẹ́. Ìkìlọ̀ nì Pàsúmà n ẹ́ nínú orin òkè yí pé ipá kò ra ọ̀jà, bẹ́ẹ̀ nì ipá kò tà á, àti pé bí àjọ̀sẹ̀pọ̀ tò mọ́yàn lórí tàbí tí ó ní itumọ̀ yóò bá wáyé láàrin ènìyàn méjì ó gbọ̀dọ̀ jẹ́ ohun tí àwọn méjèjèjì fẹ́ kí í ẹ́ tipátipá. Àwọn Yorùbá gbàgbọ̀ pé ẹ̀nì tí a kọ̀ níka tò gbà tí inú rẹ́ ló fẹ́ ẹ́ e àti pé ohun tí a ó ẹ́ làá wí ẹ̀nikan kii yan àna rẹ́ lódì. Nítorí náà ẹ̀nikẹ̀nì kò gbọ̀dọ̀ fí ipá mú wa láti ẹ́ ohun tí kò tọ̀nà. Tí a bá wò ó dáadàá, ọ̀nà ìgbórìnkàlẹ̀ Àlàbí Pàsúmà tí yàtò sí tí àwọn onífújì tò ẹ̀aájú rẹ́, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àtínúdá àti àyípadà ló tí mú wọ̀ inú fújì, èyí tùmọ̀ sí pé ìgbà àti ọ̀lájú tí mú ọ̀pọ̀n orin fújì sún síwájú.

Ohun miiṛàn pàtàkì tí a tún ẹ́ àkíyèsì nínú ọ̀nà ìgbórìnkàlẹ̀ Pàsúmà nì àwọn ìjáhùn àti àjásà èdè tí ó máa n fí bọ̀ inú orin rẹ́ lòrèrèkóórè nígbà tí ó bá n kọ̀rin láti dánílẹ̀kọ̀ọ̀ àti láti dáníláráyá dáadàá. Àpẹ̀ẹ́rẹ́ diẹ̀ lára àwọn ọ̀rọ̀ bẹ́ẹ̀ nì:

'Area', 'Tùngbá', 'Wólá Ọ̀rọ̀bọ̀', 'Má lọ jẹ̀bà tò le jù', 'Gbas-gbos', 'Àlàbí à-á', 'Pàsò wọn', 'Ọ̀rọ̀bọ̀kìbọ̀', 'Àlàbí Àmamá' 'Wésẹ́ Boy', 'Ọ̀mọ̀ tò n sọ nígboro', 'Erin lomo

làgàtà’, ‘Ó n mì jùgbù-jùbù; ‘Níwòyí ànà’, ‘Confirm lorin tiwa’, ‘Èlèlè, ‘a yàtò sí wọn jò’ àti bèè bèè lọ.

Nígbà miiran, èyí lè wáyé bí orin lílè àti gbígbè tó jẹ pé àwọn elégbè léyìn rẹ yòò máa ju àjásà èdè sí orin tí ó bá n kọ, a rí àpẹẹrẹ irú èyí nínú orin rẹ kan tí ó pè ní *Napoli Like Lagos*, ó ní:

‘Area!... Mo ti lólúwa o.....lèlè
Mo ti lólórùn o.....lèlè
Okàn mi balẹ o....ò ọ ọ-wòlà ọròbò!
Okàn mi ba a a ... tùngbá tùngbá
Àlàbí àmamá.....gbas gbòs
Wòlà ọròbò.....ọròbòkíbò ó tian sẹ!!!...

5.2. Ìsàfihàn Ara Ènì

Wàsiù Àlàbí Pàsúmà jẹ olórin tó fẹràn láti máa fọnrere ara rẹ gégé bí olórin tó gbajúmò, dǎngájíá, tó sì kógojá ju àwọn ẹgbẹ rẹ yòókù lọ, èyí sì farahàn gidì nínú gbogbo ìgbórínkálẹ rẹ, sebi Yorùbá bọ wọn ní “alára ní í gbé ara ga”.

Nínú *Game Changer II*, ó ní:

Instanta ti mo bá n şeré mi
Láwọn fans tó jẹ ti Paso á dẹ sọ
Wọn à ní tiwa leléyíi àwà ò lè fí şeré
Gbogbo ẹnu isẹ ló ti ni ọgá tiwọn
Gbogbo àwà tí a jẹ ti ọgá nlá o
Àlàbí Pàsúmà sọun şá ni ọgá tiwa’...

Nínú gbogbo isẹ ọlọkan-ò-jòkan tí àwọn èniyàn máa n şe ni wọn ti máa n ní ọgá kan tàbí òmíràn, ní ìgbà miiran àwọn èniyàn máa n fẹ láti jẹ ọgá lẹnu isẹ tí wọn yàn láàyò sùgbọ́n kii şe gbogbo ìgbà ni èyí máa n rí bèè. Pàsúmà n fí yé wa níbí pé òun ni ọgá fún àwọn olórin ẹgbẹ òun yòókù gégé bí orúkọ inagijẹ rẹ tí ó n jẹ *Ọgá Nlá*.

Nínú *Game Changer II* yíi kan náà, ó ní:

Tán bá da nóm̀bà sílẹ̀
Ìyẹn number one to thirty
Tán bá ni kí n mú kan
Èwo ni mo máa mu
Mò n b’Ọlòhun má jẹ n báwọn mú thirty o.
Number one in kówò tìjòbá mú
Èni bá mú thirty gbogbo ohun tó n tà ò ní dowó
Bó ta nígbà million kò ni bá a láyé’...

Pàsúmà n şe àdúrà fúnrarẹ nínú àpẹẹrẹ ọkẹ yíi nípa fifi ọrò ‘*thirty*’ dára àti dásà pé kí Ọlórùn má jẹ kí òun ‘ta á tí gégé bí a şe pèè jáde lẹnu torí ẹni tó bá mú ‘*thirty*’ gbogbo ohun tó bá n şe kò ni bọ sí rárá.

5.3. Àmúlùmálà Èdè

Bákan náà ni Pàsúmà tún máa n ẹ̀ ẹ̀ àmúlò èdè bí méjì sí m̀eta nínú àgbékalẹ̀ orin rẹ̀, ó máa n lo èdè Yorùbá, Gẹ̀ẹ̀sì àti èdè Lárúbáwá lẹ̀kẹ̀kọ̀kan láti lè mú kí iwọ̀hùn àti iwéhùn orin rẹ̀ ẹ̀ wẹ́kú kí ó sì bára wọn mu lónà tí yóò fi rọ̀ọ̀ lórùn láti kọ̀, dùn un gbọ̀ létí, tí yóò sì tún dá àwọn ènìyàn láráyá.

Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ̀ nínú *Torin Tilu II*, ó ní:

(i) ‘Àní mo ní brother kan
Asifunallahi ló n jẹ̀ o
Mo dẹ̀ tún ni brother kan
Insha Allahu ni disco o’.... (Èdè Yorùbá, Gẹ̀ẹ̀sì àti Lárúbáwá)

(ii) As a matter of fact
If you displease yourself
To satisfy people
At the end of the day
Wọn á tún sọ̀ pé o ọ̀ ẹ̀ ẹ̀ ni o’.... (Èdè Gẹ̀ẹ̀sì àti Yorùbá)

Nínú *Man Pass Man*, ó ní:

(iii) ‘Ba ẹ̀ n sọ̀ lọ̀ Jíbólá Paso wonder
Ibi tí n bá ti deserve respect Jíbólá o
Lásìkò yìi kabaika o máa bèèrè o
Béléré kan dori stage mi
Tí ó bá lè káwọ̀ sókè tàbí kó dọ̀bálẹ̀
Kó má ẹ̀ wá sọ̀jú àgbọ̀ mi Kúnlé proprietor
Kíi ẹ̀ tagídí kii ẹ̀ tipátipá
Kíi ẹ̀ ti by force o
E lọ̀ sagbéjẹ̀ mọ̀wọ̀... (Èdè Gẹ̀ẹ̀sì àti Yorùbá)

Nínú àyọ̀lọ̀ àkọ̀kọ̀ lábẹ̀ àmúlùmálà èdè Pàsúmà n sọ̀rọ̀ nípa àwọn ọ̀rẹ̀ rẹ̀ ni, ní àyọ̀lọ̀ kejì ó jẹ̀ kí ó di mímọ̀ fún àwọn ènìyàn pé kò sí ẹ̀ni tí o le tẹ̀ aráyé lórùn. Ní ìgbà tí Pàsúmà nínú àyọ̀lọ̀ kẹ́ta n bèèrè fún ọ̀wọ̀ tí ó jẹ̀ tirẹ̀ lówọ̀ àwọn eléré yòókù tí ó gbàgbọ̀ pé òun ti tawọ̀n yọ̀.

5.4. Ìdánílárayá

Gẹ̀gẹ̀ bí a ẹ̀ mọ̀ pé àbùdá kan pàtàkì tí ó jẹ̀ àkójá fún gbogbo lítíresò alohùn Yorùbá pátápátá ni pé ó gbọ̀dọ̀ dáníláráyá kí ó sì tún dánílẹ̀kọ̀; idánílárayá yìi ni ó máa n ẹ̀wájú òhun sì ni ó ẹ̀ pàtàkì jùlọ̀ nítorí pé nípasẹ̀ idárayá ni a ti máa n rí ẹ̀kọ̀ kan tàbí òmiràn fàyọ̀. Tí a bá wọ̀, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ orin Pàsúmà ni ó jẹ̀ pé idárayá rẹ̀ pọ̀ ju idánílẹ̀kọ̀ ibẹ̀ lọ; kii ẹ̀ pe a kii rí ẹ̀kọ̀ kọ̀ nínú orin Pàsúmà sùgbọ̀n orin rẹ̀ sába máa n dáníláráyá gan láti ibẹ̀ sì ni ẹ̀ni tí ó bá n gbọ̀ orin rẹ̀ yóò ti máa ẹ̀ àfàyọ̀ àwọn ẹ̀kọ̀ tí ó fẹ̀ kí wọn kọ̀ nínú rẹ̀ nítorí ọ̀nà tí yóò gbà ẹ̀ àgbékalẹ̀ rẹ̀ yóò dùn mó ènìyàn nínú sáá ni.

A lè sọ̀ pé orí idárayá nípa isàmúlò àṣà lóríṣííríṣíì ni orin Pàsúmà dúró lẹ̀ nítorí pé òun fúnrarẹ̀ fi ẹ̀nu ara rẹ̀ sọ̀ pé eléré idárayá ni òun nínú orin rẹ̀ kan tí ó pé ní *Maintain and Sustain*, ó ní:

‘Amúlúúdùn ni mí
Ọ̀kan pàtàkì ni mo jẹ̀ o
Níbi wọn gbé n ẹ̀ nnkan ire o
Níbi kibi tán bá ti n ẹ̀ àríyá o

Tán n mu gulder tán n mu bàbá dúdú o
 Tí wọn ò gbọ Pàsó irọ ni kòì tii pé o
 Gbogbo ayé ti mò páwa ló ni tùngbá gidi
 Àsà tò bágba mu sẹnu wa lẹ ó ti gbọ ọ'...
 Nínú orin rẹ kan náà ni ó ti sọ pé:

Entertainer ọa ni mí
 Ló fi jẹ pé
 Nínú entertainment industry o
 Wọn ò kí n wá mi ti
 Omọ Adija a a a...

A ó ri pé òun fúnrarẹ gbà pé *Entertainer* ni òun tí ó tùmọ sí 'Olùdánílárayá tí ó sì jẹ pé orin ni ó n ló láti fi dánílárayá nítorí pé oríṣííríṣí nńkan tàbí ọ̀nà ni a lẹ̀ ló tàbí gbà láti fi dá èniyàn lárayá tàbí láti fi ẹ̀ kóríyá fún èniyàn.

Ẹ jẹ ká wo àpẹẹrẹ miiran nínú àwọn ọ̀rọ̀ inú orin rẹ kòòkan tí ó ẹ̀ àfihàn Pàsúmà gégé bí olórin àríyá;

Nínú orin rẹ kan tí ó pè ni *Joker*, ó ní:

Mo tún ti dé gégé bí mo ẹ̀ máa n ẹ̀
 Ajíbọ́lá labaika
 Ẹyin tẹ̀mi ẹ̀ dásọfúnjọ
 Ẹ gbómi àríyá kaná
 Ẹ kùlùbọ̀ idí bẹ ẹ̀ n gbórin Pàsúmà o
 Ó dùn ó kejẹgbẹ
 Lótun lógun làwá n kọrin'....
 'Àlàbí Pàsúmà mo ti dé
 À mo ti dé
 Tùngbá labaika mo ti dé
 À mo ti dé
 Mo dé mo dé ságbolé fújì o
 Kí everybody bèrẹ̀ ijó o
 Gbogbo ẹni bá sùn kẹ ta kiji kẹ dide
 Àríyá rẹpẹtẹ́ ó yá ẹ̀ bá ni sọpọ̀ ijó'...

A ó ri pé èyí ẹ̀afihàn rẹ̀ gégé bí olórin tí ó kùndùn àríyá púpọ̀púpọ̀, ó sì n jẹ ká àwọn èniyàn mò pé olórin àríyá ni òun. Nínú orin rẹ miiran tí ó pe àkólé rẹ̀ ni *Man Pass Man*, ó ní:

Because confirm lorin ti wa o
 Ó dára láti pàrònú rẹ o
 Ó dára fólógbón ó dára fólóye o
 Ọ̀pònú èyàn lá ni kí ni pàsó dẹ n kọ o
 Ẹ fọmọ́rí odó rintí ẹ
 Á gbọhun tí mò n kọ o
 Because àkòtun èdè lẹnu Àlàbí lẹ ó ti gbọ ọ
 Àditú èdè lẹnu Àlàbí lẹ ó ti gbọ'....
 'Gbọ ná bí mo ẹ̀ n kọrin mi

Bí mo ɣe n lùù mi
Ayé tí gbá research lórí mi o
Lò fí sọ pé Pàsúmà nì tàwọn o'...

Pàsúmà nínú àwọn orin rẹ òkè yìí tún jẹ ká mò pé òun n fí orin pèdè àrà àti pé àkòtun èdè orin n bẹ lẹnu òun gégé bí akòrin tò pegedé tí ó sì gbajúmò láwùjọ láàrin àwọn èlẹgbé rẹ yòókù.

Nínú orin rẹ *Importer and Exporter*, ó ní:

È gbọ ná o
Odó ló n gúnyán
Odó ló n gúnyán o everybody ló mò
Olọ mà lò n lọta o
Itẹnuborin kómọ aráyé pàrònú rẹ o
Láì fòrò gùn isẹ tí mo gbà náà nù-un'...

'Orin Àlàbí Pàsúmà sélẹnsẹ o
Ariwo gèè mà kọ layé jìjẹ o
Àgbá tò lómi nínú kii pariwo
Àgbá òfifó sọun ló máa n jambla'....

'Ibikíbi tí mo bá lọ paso wọn
Mo ma ráwọn tẹmi
Kò bá jẹlùú Island
Bó dẹ jẹlùú London
Àgàgà ilú Germany
Mo ma ráwọn tẹmi
Because wọn tí dá mi mò bí owó
Àwọn tẹmi tí dá mi mò bí owó o
Àgàgà ní ilú Nàìjá wa
Wọn mò mi gan jù bẹẹ lọ o'...

Gbogbo àwọn ọrọ tí ó n sọ nínú àwọn orin rẹ nì ó n ɣe àfihàn Pàsúmà gégé bí olórin idárayá tò gbóúnjẹ fẹgbé tò tún gbàwo bọ, àwọn ipèdè Pàsúmà nínú àwọn àpẹẹrẹ orin rẹ òkè yìí túbọ fí hàn gégé bí ọlọgbọn àti aláàròjìnlẹ olórin.

Nínú orin rẹ, *Torin Tílù II*, ó ní:

È sọpayá wá ẹni tò mòye
È wá gbọ Pàsúmà làgàta
Orin alíyà ó kọjá gbà ko fí pá
Ẹni tò bá mọ music
A ri pé mi ò fẹnu ɣe...
Àlàbí ló n kọrin ọmọ gbóhùn mi
Dide ko bá mi soọpọ ijó
Ìlú àtorin tẹmi bá kọ débẹ nì
Tùngbá pẹlú àsà tí mo bá kọ confirm nì
Automatically ó má wúwo dàbí irin
Orin mi ó gbéwọn má fetí kọ láì mira...

Àlùjò ni inspiration mi
 Èyin onílù léyìn Àlàbí o
 È gésin ní kẹsẹ kẹ wo bó ẹ lẹ sáré tó
 È sògèdè sòbọ kẹ wo bó ẹ mọ́ọ jẹ sí
 È fún mi lálùjò kẹ wohun tí maa fèdè pè ò'...

Gbogbo àwọn àpẹẹrẹ tí ó wà lókè yìi jẹ èyí tí ó ya àwòrán Pàsúma gégé bí èdà kan ti orin n gbé inu rẹ tí àrìyá síse sí di ti bárákú fún, nítorí pé kò lẹ šalàí má forin dá ènìyàn láyará níbíki bí tó bá ti n kòrin. Pélú gbogbo àpẹẹrẹ òkè yìi, láì ni fi dúdú pe funfun a ó ri pé tí a bá sọ pé olórin idárayá ni Pàsúma a ò jẹ ayọ pa, tori gbogbo orin rẹ ni àwọn olólùfẹ́ eré fúji máa n sòdí wùkẹ sí.

6. Àgbálogbábò

Nínú iṣẹ́ iwádìí yìi, àwọn àwo orin Pàsúma mewaá ni a gbé yèwò. Ó hàn gbangba nínú àwọn orin Wàsiù Àlàbí Pàsúma tí a gbéyèwò nínú iṣẹ́ yìi pé èdè ọgbà àti àṣà lóríṣíṣíí ló kún inu orin Pàsúma, àmúlò èdè saje, iṣáfihàn ara ẹni, ijáhùn àti àjásà èdè, àmúlumálà èdè àti idálárayá lólókan-òjòkan ni Pàsúma sàmúlò láti gbórin rẹ kalẹ. Olúdánílárayá pàtáki ni Pàsúma nítorí pé oríṣíṣíí ọ̀nà ni ó máa n gbà láti fi dání lárayá tabí láti fi ẹ kóríyá fún àwọn olólùfẹ́ rẹ, ó hàn gbangba nínú igbórinkalẹ́ Pàsúma pé ó jẹ akòrin tó pegedé tí ó sì ní àkòtun èdè lẹnu, ọlọgbón àti alárójinlẹ, èyí ló sì jẹ kí ó gbajúmò láarin àwọn ẹlẹgbẹ́ rẹ yòókù. Iṣẹ́ iwádìí yìi tún fi idí rẹ múlẹ́ pé ọ̀nà igbórinkalẹ́ Àlàbí Pàsúma tí yàtò sí ti àwọn onífúji tó ṣaájú rẹ, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àtínúdá àti àyípadà ló ti mú wọ inu orin fúji tori ó rí àṣà bí atáyese, èyí tùmọ́ sí pé àwọn àṣà ọlọkanòjòkan ní Pàsúma ti mú wọ inu orin rẹ tori pé igbà àti ọlájú ti mú ọ̀pọ̀n orin fúji sún síwájú. Igúnlẹ́ iṣẹ́ iwádìí yìi ni pé ohun tí àwọn ọ̀dọ ọ̀dè ọ̀nì n fẹ́ ni Pàsúma n dojú orin rẹ kọ nípa síse ànúlò èdè àti àṣà èyí sì ni orin rẹ ẹ di gbajúgbajà láarin àwọn ọ̀dọ, ẹ àwọn àgbà bọ wón ní “Ajá iwòyí ló mọ ehoro iwòyí lẹ”.

Ìwé Ìtókasi

- Abimbólá, W. (1977). Notes on the collection, transcription, translation and analysis of Yorùba Oral Literature. In A. Afọláyan (Ed.), *Yorùbá Language and Literature*. Ifẹ́ University Press Ifẹ́.
- Abimbólá, W. (1977). The study of Yorùbá literature. An Inaugural lecture Delivered at the University of Ifẹ́. Ilẹ́-Ifẹ́: University of Ilẹ́ Press.
- Adébàjò, S. (2016). Àwọn Orin Fíimù Saworo Idẹ àti Agogo Èèwò Gégé Bí Àwòjìjìlẹ́ Ilẹ́ Wa nínú Àṣà, Èrò àtiÈdè Nínú Iṣẹ́-Ọ̀nà Aláwòmò-Lítírésò Akínwùmí Ìṣòlá. Ibàdàn: DB Martoy Books.
- Adéjùmò, A. (2017). Àgbéyèwò IpaÈdè, Àṣà àtiLítírésò Yorùbá. Nínú Ogbagadé ItànOrílẹ̀-èdè Nàìjíríà. *Yorùbá Studies Review*, 1(2): 73-97.
- Adéníyí, L. (2023). Àgbéyèwò Orin Adéyínká Aláseyọ́rí. Ìwé Àṣekágbá FúnGbígbaOyè Àkókó ní Èka Èkó Ìmọ́ Èdà Èdè àtiÈdè Ilẹ́ Àfíríkà, Fásitì Ibàdàn.
- Adéoyè, C.L. (1979). *Àṣà àtiÌṣeYorùbá*. Ibàdàn: University Press Limited.
- Adéyemí, L. (2001). Iṣẹ́ Ọ̀rọ́ Lámèyító Lítírésò Yorùbá nínú Èkó Ìjìnlẹ́ Yorùbá, Èdà-Èdè, Lítírésò àtiÀṣà. Àjàyí, B. (Ed.). Ilorin: University of Ilorin.
- Adéyemí, L (2009). Tíòrì Lítírésò Ní Èdè Yorùbá. Ìjèbú- Ọ̀dè: Shebiotimo Publications.

- Adeyemi, L. (2019). Ókàré tí Ìpèníjà tó Dojú kọ Àsà Ìwé Kíkà Nínú èkọ̀ Èdè Yorùbá LódeÒní àti Ònà Àbáyọ. *Journal of Yorùbá Studies Association of Nigeria*, 9(3), 12-31.
- Agbájé, J.B. (1995). A Literary Study of Folksongs of the Èkìtì People of Nigeria. (Unpublished doctoral dissertation). Department of Linguistics and Nigerian Languages, University of Ilorin, Ilorin.
- Ajíbóyè, O. (2003). *Ewì Alohùn Yorùbá*. Orin Ilorin: Majab Book.
- Ajíbádé, G.O. (2005). Is there no Man with Penis in this Land? Eroeticism and Performance in Yoruba Nuptial Song. *African Study Monographs*, 26(2), 99-113.
- Akínbòdé, O. (2019). A Sociolinguistic Analysis of ÈkúnÌyàwó- The Yorùbá Bridal Farewell Songs. *Inquiry in African Languages and Literatures*, 12, 121-134.
- Akínjogbín, A. (1969). *Ewì Ìwòyí*. Glasgow: Collins Sons and Co. Ltd.
- Awólúsi, Y.A. (2012). “Àgbéyèwò Kókó-òrọ̀ àti Ìsàmulò-Èdè Inú Orin ibilẹ̀ Èkìtì Fémì Àríyò àti Onilé-Ọlá Dahunsi” (Ph.D. Thesis). Ilé-Ifẹ̀: Obafemi Awólówò University.
- Awóniyi, T.A. (1978). *Yorùbá Language Education 1846-1974: A Historical Survey*. Ìbàdàn: Oxford University Press.
- Bantock, G. (1975). Literature and the Social Sciences. *The Critical Quarterly* 17:2
- Beier, H.U. (1956). Yorùbá Vocal Music. *Journal of the African Music Society*. Vol. 1, No. 111, 23-28.
- Bìòbákú, S.O. (2002). Repository of the People’s Cultural Heritage. The Yorùbá Example. In N.B. Ikara (Ed.), *Op ate* (pp. 76-80).
- Dáramólá, O. àti Jéjé, A. (1967). *Àwọn Àsà àti Òrìsà Ilẹ̀ Yorùbá*. Ìbàdàn: Onibonoje Press.
- Èlúgbè, B. (1984). Language and Culture. Department of Linguistics and Africa Languages, University of Ìbàdàn.
- Fádípè, N.A. (1970). *The Sociology of The Yorùbá*. Ìbàdàn: Ìbàdàn University Press.
- Fafunwa, A. B. (1975). “Education in Mother Tongue: A Nigerian Experiment the six Year (Yorùbá medium) Primary Education project at the University of Ife, Nigeria”. *West African Journal of Education*, Vol 19 (2): 213-227.
- Fauvel, J. (2006). Music and Mathematics: From Pythagoras to Fractals. Oxford: Oxford University Press.
- Greenberg, J. (1971). *Language, Culture and Communication*. Selected by A.S. DIL Standford: University Press.
- Griffée, D. (1998). Songs and music techniques in foreign and second language classrooms. *Cross Currents*. Vol. 15(1): 23-25.
- Gubina, I.P (2017) Songs as an effective means of teaching a foreign language at the stage of secondary vocational education. *Young Scientist*, Vol 10(4):11-15
- Ilésanmi, T.M. (1985). “Heartlphones: A Cultural study of songs in Ijesaland” (Ph.D Thesis), Department of Linguistics and Nigerian Languages, University of Ìbàdàn, Ìbàdàn.

- Ilésanmi, T.M. (2004). *Yorùbá Orature and Literature: A Cultural Analysis*. Ilé-Ifè: Ọbáfẹmí Awólówò University Press.
- Ìṣòlá, A. (2009). Yorùbá Culture in Education. In Ogundeji, P.A. and Akangbe A. (Eds) *Ọmọlùàbí: Its concept and Education in Yorùbá land*. Ìbàdàn: Cultural Studies Group, Faculty of Arts, University of Ìbàdàn (89-112).
- Jensen (2000). *Music with the brain in mind. Thousand oaks*. CA: Corwin Press.
- Jourdin, R (1997). *Music, the brain and ecstasy; how music captures our imagination*. New York, NY: Harper Press.
- Ògúndèjì, P.A. (2009). *Èdè Yorùbá gégé bí OkotiAfi N Tu Iwà Ọmọlùàbí Gunlẹ Sébùúté*. In PA Ògúndèjì, and A. Àkàngbè (Eds.) *Ọmọlùàbí: Its concept and Education in Yorùbá land*. Ìbàdàn: Cultural Studies Group, Faculty of Arts, University of Ìbàdàn (pages)
- Ògúnpolú F. (1975). Òkòsì festival songs. *Yorùbá oral tradition*. In W. Abimbola (Ed), Department of African Languages and Literature, University of Ifè, Ilé-Ifè, (551-598).
- Olúkòjù, E.O. (1994). *The study of Yorùbá songs*. Ibadan: Ibadan Centre for External Studies Programme, Faculty of Education, University of Ibadan.
- Ọlájuyin, O (2013). IpatìÈdè Abíníbí N kó Láwùjọ. *Jónà Ègbé Onímò Èdè Yorùbá Fọlùùmù keje*, Nónbakejì, 26.
- Ọlánrewájú, M.S. (2010). IpatìÈbí, Òbí, Olùkò n kó lórí Ìsàmúlò Èdè Yorùbá Láwùjọ. *Yorùbá Gbède*, 4 (4): 210-227.
- Ọlátúnjì, O.O. (1984). *Features of Yorùbá Oral Poetry*. Ìbàdàn: University Press Ltd.
- Ọláwálé, H. (2013). “Àgbáyèwò Kókó-òrò àtiÌsowó-lò-èdè inú orinDadakuàdà TáígbadeÀlàó.*Ilorin Research Seminar*, Department ofLinguistics and African Languages, ObafemiAwolowo University, Ilé-Ifè.
- Olúnládé, T. (1997). *Èdè Yorùbá àtiÌmò Èdá Èdè*. Lagos: FolaPrint and Publisher.
- Owolabi, K. (2013). *LiloÈdè Yorùbá Fúnìgbóra-ẹni-yé àtiifèsèmúlẹ̀ Ìdàgbàsókè Áwujọ*. Ìbàdàn: Universal Akada Books (Nig.) Ltd.
- Rájì, S.M. (1987). *Orin Ọtẹ*. (M.A. Thesis), Ọbáfẹmí Awólówò University, Ilé-Ifè.
- Shahada, A. (2010). *The African Culture Complex: Personalities of African culture(s)* <http://www.africanhobocaust.net/africanculture.html> accessed on 29th October, 2012.
- Sheba, J.O. (1988). *Orin Arẹmọ ni`arin Ifẹ̀ àtiÌjèsà* (M.A. Thesis), Department of African Languages and Literatures, Obafemi Awolowo University, Ilé-Ifè.
- Vaughn, K. (2000). Music and mathematics: Modest support for the left claimed relationship. *Journal of Aesthetic Education*, 34, 149-166.
- Vidal, T. (2003). Rhythm and Metre in Yorùbá songs. *Nigerian Music Review*, No 4, 1-16.